

УДК 342.56:342

ПРИНЦИПИ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДДІВ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНІ АСПЕКТИ

Рибас А.В., здобувач

кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

У статті доведено, що адміністративними принципами призначення суддів в Україні є об'єктивно зумовлені засади, на яких базується діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо відбору й призначення суддів на засадах верховенства права та правового закону, патріотизму, гласності, відкритості й публічності, політичної нейтральності, забезпечення рівного доступу всіх, хто відповідає формальним вимогам, до участі в конкурсі та спеціальних положеннях щодо пропорційності представництва діючих суддів під час формування органів, які здійснюють відбір і призначення суддів, професіоналізму й компетентності щодо володіння претендентами високим рівнем знань і навичок, чесності кандидата конкурсу під час відбору та оперативності.

Ключові слова: *відбір, кандидат, конкурс, призначення, принцип, суддя.*

В статті доведено, що адміністративними принципами призначення судей в Україні являються об'єктивно обумовлені принципи, на яких базується діяльність суб'єктів публічної адміністрації по отбору і назначению судей на принципах верховенства права и правового закона, патриотизма, гласности, открытости и публичности, политической нейтральности, обеспечения равного доступа всех, кто отвечает формальным требованиям, к участию в конкурсе, специальных положениях относительно пропорциональности представительства действующих судей во время формирования органов, осуществляющих отбор и назначение судей, профессионализма и компетентности относительно владения претендентами высоким уровнем знаний и навыков, честности кандидата конкурса при отборе и оперативности.

Ключевые слова: *отбор, кандидат, конкурс, назначения, принцип, судья.*

Ribas A.V. THE PRINCIPLES OF APPOINTING JUDGES IN UKRAINE: ADMINISTRATIVE ASPECTS

The administrative principles for appointing judges in Ukraine are caused by objective bases of underlying the activities of the public administration on the selection and appointment of judges. General principles for appointment of judges is the rule of law and patriotism and transparency and openness and publicity and political neutrality and equal access to participation in the competition. Special principles for appointment of judges is the principle of proportionality and the professionalism and competence and integrity of the candidate and efficiency.

Key words: *candidate, competition, principle, purpose, referee, selection.*

Постановка проблеми. Принципи права в романо-германській правовій системі є провідною категорією юриспруденції, оскільки вона будується за дедуктивним методом, тобто від загального до одиничного. На основі принципів розвиваються всі інші інститути адміністративного права. Не є винятком також суспільні відносини, які виникають у сфері призначення суддів.

Особливістю адміністративно-правових відносин у сфері судової влади є те, що провідними суб'єктами публічної адміністрації, які забезпечують адміністративні процедури щодо призначення суддів, є не органи виконавчої влади й місцевого самоврядування, а органи суддівського самоврядування або інші колективні публічні органи, до складу яких входять судді, насамперед збори суддів усіх рівнів, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада юстиції. Відповідно, принципи адміністративного права в аналізованій сфері мають визначати базові засади діяльності цих публічно-владних суб'єктів адміністративного права.

В умовах сьогодення основоположні засади, які визначають діяльність спеціальних суб'єктів адміністративного права щодо призначення суддів, є розробленими поверхнево, у загальному вигляді. Зокрема, це підтверджується тим, що вітчизняне суспільство не задоволене діяльністю судової гілки влади: за різними оцін-

ками лише від 7 до 63% громадян вважають її діяльність задовільною.

Огляд останніх досліджень. Теорію принципів адміністративного права розкривали такі провідні вчені-адміністративісти, як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В.В. Галуцько, Т.О. Коломєць, В.К. Колпаков, Р.С. Мельник та інші. До проблеми принципів діяльності публічної адміністрації щодо призначення суддів зверталися О.В. Гончаренко, М.К. Закурін, А.А. Іванищук, І.В. Шруб, Ю.В. Юрченко та інші науковці. Проте названі автори розкрили лише окремі аспекти в цій сфері або ж аналізували її побіжно, досліджуючи більш широкі чи суміжні суспільні відносини.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу теорії права, теорії адміністративного права, з огляду на думку вчених щодо цієї проблематики та чинне законодавство сформулювати принципи діяльності публічної адміністрації щодо призначення суддів.

Виклад основного матеріалу. Принципи права – це закріплені в праві головні ідеї, вихідні начала, основи функціонування, що характеризують його зміст, головне призначення права та обумовлюються загальними закономірностями розвитку суспільства. У принципах права знаходять вияв взаємодія та співвідношення окремих явищ державно-правової дійсності. Існують різні види класифікації принципів права: загальноправові, галузеві й міжгалузеві,

принципи інститутів права, типологічні тощо. До загальноправових відносять принципи демократизму, законності, гуманізму, рівності всіх перед законом, взаємної відповідальності держави та особи, втілення соціальної справедливості тощо. Галузеві й міжгалузеві принципи характеризуються тим, що охоплюють одну або декілька галузей права певної держави. До них відносять, наприклад, принцип гласності судочинства, повноту матеріальної відповідальності, індивідуалізацію покарання чи стягнення тощо [1, с. 405].

У принципах адміністративного права зміст права розкривається поглиблено, у них безпосередньо виявляється сутність права, його основи, закономірності суспільного життя, тенденції й потреби. Характерними рисами принципів адміністративного права є такі: вони формуються з метою забезпечення прав і свобод людини й громадянина та нормального функціонування громадянського суспільства й держави; вони встановлюють керівні засади-настанови, що визначають найважливіші правила, за якими здійснюється та організовується діяльність суб'єктів адміністративного права; принципи адміністративного права характеризуються прогресивністю, засвідчують ідеальні для умов сучасності основоположні засади поведінки суб'єктів адміністративного права, які, проте, є реально досяжними. На думку професора В.В. Галушка, під принципами адміністративного права варто розуміти вихідні об'єктивно зумовлені засади, на яких базується діяльність суб'єктів адміністративного права, забезпечуються права й свободи людини та громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства й держави [2, с. 76–85].

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. № 2453-VI визначає, що система судів загальної юрисдикції будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності. Вища кваліфікаційна комісія суддів України формується на основі принципів верховенства права, гласності, публічності й політичної нейтральності. Делегатів на з'їзд суддів України від суддів місцевих загальних суддів обирають спільні збори суддів у кожній області, Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі за принципом представництва одного делегата від двадцяти суддів у загальній кількості суддів місцевих загальних суддів у кожній області, Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі [3]. Відповідно до статті 6-1 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 р. № 22 добір кандидатів для призначення членами Вищої ради юстиції здійснюється в порядку, передбаченому цим законом, на основі принципів верховенства права, гласності й публічності, політичної нейтральності [4]. Ще один спеціальний принцип знайшов законодавче оформлення в Регламенті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, у якому зазначено, що засідання комісії проводиться відповідно до принципів верховенства права, законності, рівноправності членів комісії, колегіальності в прийнятті рішень комісії, гласності та відкритості [5].

Вдалі спеціальні принципи державної служби сформовано в проекті Закону України «Про державну службу» від 30 березня 2015 р. № 2490,

а саме: патріотизму (відданість і вірне служіння народу України), добросовісності (спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від реалізації приватних інтересів під час здійснення наданих йому повноважень), верховенства права (забезпечення пріоритету прав і свобод людини й громадянина, відповідно до Конституції України, що визначають зміст і спрямованість діяльності державного службовця під час виконання завдань і функцій держави), законності (обов'язок державного службовця діяти лише на підставі, у межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України), ефективності (раціональне й результативне використання ресурсів для досягнення цілей державної політики), спрямованості на захист інтересів громадян (забезпечення пріоритету потреб та інтересів громадян під час виконання завдань і функцій державного органу), забезпечення однакового доступу до державної служби (заборона всіх форм і проявів дискримінації, відсутність необґрунтованих обмежень для громадян під час вступу на державну службу та її проходження), професіоналізму (високий рівень володіння питаннями державної служби, компетентне, об'єктивне й неупереджене виконання посадових обов'язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності), політичної неупередженості (недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення державного службовця, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, демонстрації власних політичних поглядів під час виконання посадових обов'язків), прозорості (відкритість інформації про діяльність державного службовця), стабільності (незалежність персонального складу державної служби від змін політичного керівництва держави й державних органів), відповідальності (персональна відповідальність державного службовця за виконання посадових обов'язків) [6].

Також цікавими в цьому законопроекті є основоположні засади зайняття вакантної посади державної служби. З метою відбору осіб, здатних професійно виконувати посадові обов'язки, проводиться конкурс на зайняття вакантної посади державної служби. Проведення конкурсу здійснюється з огляду на рівень професійної компетентності, особисті якості й досягнення кандидатів на зайняття вакантної посади. При цьому стверджується, що особливості конкурсу державних службовців на посади в органах судової влади визначаються законом. Порядок проведення конкурсу регулює умови проведення конкурсу, вимоги щодо оприлюднення інформації про вакантну посаду державної служби та оголошення про проведення конкурсу, склад, порядок формування й повноваження конкурсної комісії, порядок прийняття та розгляду документів для участі в конкурсі, порядок проведення тестування, співбесіди, інших видів оцінювання кандидатів на зайняття вакантних посад державної служби, методи оцінювання кандидатів на зайняття вакантних посад державної служби [6].

Усі наведені принципи є такими, що лише опосередковано визначають основоположні засади адміністративної діяльності публічної

адміністрації у сфері призначення суддів. З метою формування спеціальних засад в аналізованій галузі необхідно звернутись до доктринальних положень.

На думку О.П. Єфремової, до основоположних засад у сфері відбору й призначення державних службовців належить принцип гласності, дія якого проявляється в необхідності опублікування оголошення про проведення конкурсу в пресі чи інших офіційних засобах масової інформації. Більше того, процедуру голосування конкурсної комісії змінено на повністю відкрите голосування, що є одним із найважливіших проявів гласності [7].

Важливими є також принцип служіння народу України, принцип демократизму та соціальної справедливості (що означає можливість рівного доступу до державної служби), принцип професіоналізму й компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі. Професіоналізм у державній службі полягає в тому, що від претендента на вакантну посаду професійної державної служби вимагається наявність професійної освіти, стажу державної служби чи досвіду роботи, професійних знань і навичок. Усі ці вимоги перевіряються на стадії подачі документів. Водночас необхідно перевіряти компетентність – здатність реалізувати свої вміння в конкретних ситуаціях. При цьому професіоналізм має бути не лише в кандидатів, а й у членів конкурсної комісії. У складі конкурсної комісії повинні бути представлені різні фахівці (юристи, представники відділу кадрів) [7].

Принципи конкурсу в державній службі можна визначити як керівні ідеї, що характеризують сутність конкурсу в державній службі. Принцип рівноправності складається з двох аспектів: відсутності незаконних привілеїв та заборони дискримінації. Рівність чи формальна рівність полягає в однакових можливостях, реалізація яких залежить від таланту, розуму та підприємливості кожної людини. Принцип рівності означає, що кожний із конкурсантів має рівні можливості доступу до державної служби, однак вакантну посаду займе той, хто покаже свій найвищий освітній і кваліфікаційний рівень [7].

Принцип рівноправності складається з двох складових: однакового доступу до державної служби та рівних умов її проходження. Принцип об'єктивності й неупередженості оцінки під час проведення конкурсу є одним з основних принципів цієї діяльності. Його значення полягає в тому, що рішення за конкурсом ухвалюється з огляду лише на положення, закріплені в законодавстві, тим самим виключається будь-який вплив на ухвалення рішення конкурсною комісією. Принцип змагальності є найбільш значущим у процесуальному аспекті. Змагання складає основу конкурсного способу заміщення. Принцип ефективності чи неформальності полягає в тому, що державний орган має діяти своєчасно, не формалізувати процедуру конкурсу, а також використовувати найдодільніші та найпростіші засоби для досягнення основної мети – виявлення найбільш достойного кандидата. Принцип оперативності полягає в тому, що всі строки, які застосовуються в конкурсній процедурі, не повинні затягуватись [7].

На наше переконання, О.П. Єфремова надала найбільш повну й усебічну характеристи-

ку процесу відбору та призначення державних службовців.

Висновки. Викладене дає можливість сформулювати загальні та спеціальні принципи призначення суддів в Україні в адміністративному аспекті.

До загальних принципів відбору й призначення суддів належать принципи верховенства права та правового закону, патріотизму, гласності, відкритості й публічності, політичної нейтральності та забезпечення рівного доступу всіх, хто відповідає формальним вимогам, до участі в конкурсі.

Спеціальними принципами відбору та призначення суддів є такі: а) пропорційності представництва діючих суддів під час формування органів, які здійснюють відбір і призначення суддів; б) колегіальності в прийнятті рішень комісії; в) професіоналізму й компетентності щодо володіння претендентами високим рівнем знань і навичок щодо здійснення правосуддя; г) чесності кандидата на посаду судді; г) конкурсності під час відбору суддів (це означає, що комісія відбирає на посади суддів не просто осіб, які формально можуть здійснювати судочинство, а кращих із кращих); д) оперативності (усі строки, які застосовуються в конкурсній процедурі, не повинні затягуватись).

Отже, адміністративними принципами призначення суддів в Україні є об'єктивно зумовлені засади, на яких базується діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо відбору та призначення суддів на загальних засадах верховенства права й правового закону, патріотизму, гласності, відкритості та публічності, політичної нейтральності, забезпечення рівного доступу всіх, хто відповідає формальним вимогам, до участі в конкурсі, спеціальних положень щодо пропорційності представництва діючих суддів під час формування органів, які здійснюють відбір і призначення суддів, професіоналізму й компетентності щодо володіння претендентами високим рівнем знань і навичок, чесності кандидата під час відбору та оперативності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Популярна юридична енциклопедія / В.К. Гіжевський, В.В. Головаченко, В.С. Ковальський та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс : [підручник] : у 2 т. / В.В. Галуцько, В.І. Олефір, Ю.В. Гридасов, А.А. Іванищук, С.О. Короєд. – Херсон : ХМД, 2013. – Т. 1 : Загальне адміністративне право. – 2013. – 356 с.
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41–45. – С. 1468. – Ст. 529.
4. Про Вищу раду юстиції : Закон України від 15 січня 1998 р. № 22 // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 25. – Ст. 146.
5. Регламент Вищої кваліфікаційної комісії суддів України : Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 8 червня 2011 р. № 1802/зп-11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkksu.gov.ua/ua/about/reglament-vkks-ukraini>.
6. Про державну службу : проект Закону України від 30 березня 2015 р. № 2490 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54571.
7. Єфремова О.П. Принципи здійснення конкурсу в державній службі України / О.П. Єфремова // Академія муніципального управління. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=237>.